

Чи є майбутнє у медичних бібліотек України?

Науменко Світлана Михайлівна

Головний бібліотекар відділу організаційної та науково-методичної роботи ННМБ України

Розмірковуючи над сучасними тенденціями розвитку медичних бібліотек, хочеться сказати: надія помирає останньою. Надія на те, що наші керівники різного рівня все-таки зрозуміють, що нищення бібліотек нічого доброго не принесе нашому суспільству, зокрема медицині, що законотворення на цьому процесі копійки повернуться невідворотними втратами в майбутньому, що всевітня мережа, на яку вони так уповають, не така вже й всесильна, особливо в медицині.

Останнім часом обласні наукові медичні бібліотеки України зазнають значних, далеко не кращих змін. Спираючись на закон України "Про місцеве самоврядування", виконавча влада багатьох областей не знаходить нічого кращого, як під виглядом реорганізації ліквідувати медичні бібліотеки. Нікого не турбує, що нищення бібліотек, в тому числі й медичних, – акт зневаги до цінностей української культури і надбань медицини і ці дії матимуть у майбутньому вкрай негативні наслідки. Чи доцільно у час реформування медичної галузі реорганізувати обласні наукові медичні бібліотеки, порушуючи права медичних працівників на забезпечення загальної доступності до інформації та культурних цінностей, позбавляти саме медичних фахівців, практикуючих спеціалістів кваліфікованого науково-інформаційного забезпечення їх діяльності? Невже незалежна Україна має прославитись перед світовою медичною спільнотою ще й у такий спосіб?

Певно, що кожен господар сам вирішує, як розставляти меблі у своїй хаті, але ж для цього необхідно враховувати інтереси всіх членів родини. Та й для того, щоб впорядкувати свою оселю, не обов'язково знищувати

все, що надбано до цього. А кількома попередніми поколіннями наших колег надбано немало. По крихтах збиралась медична література, обласно вивалились приміщення. Усіма силами намагались допомагати медичним працівникам в їх нелегкій роботі, максимально забезпечувати потрібною літературою та медичною інформацією. Було створено мережу медичних бібліотек, яка складалася з понад 800 медичних бібліотек різних рівнів. У кожній області обласна наукова медична бібліотека – це не лише інформаційний, але й організаційно-методичний центр медичних бібліотек свого регіону.

Більшість наших обласних медичних бібліотек було створено в страшних 30-х роках і в тяжкий післявоєнний період. У часи голоду та післявоєнної розрухи медичні бібліотеки були необхідними українській громаді. А що зараз? Сучасній українській родині вони не потрібні. Замість того, щоб створювати умови для повноцінного розвитку медичної бібліотеки та інформації в області, воліємо (перепрошую) “зіпхнути” цей головний біль, передаючи обласні медичні бібліотеки або медичним коледжам, або відділам в універсальні обласні бібліотеки, або й зовсім їх ліквідувати. Нікого не турбує, що бібліотеці медичного коледжу фонд медичної бібліотеки просто не потрібен. У них свої функції, свої завдання, і бібліотечно-інформаційним забезпеченням медичних працівників лікувальних закладів, а тим більше медичною наукою, вони не займатимуться.

Відділ медичної літератури обласної універсальної бібліотеки з обмеженою площею та двома-трьома співробітниками не зможе розмістити навіть десятої частини фонду обласної медичної бібліотеки, як не зможе виконувати й того об'єму роботи, який здійснювала обласна наукова медична бібліотека. Адже всі ці роки діяльність обласних наукових медичних бібліотек – головних методичних центрів свого регіону – була спрямована на повноцінне медико-інформаційне забезпечення медичної освіти та науки; бути потужними базами для самоосвіти та підвищення кваліфікації практикуючих лікарів та розвитку медичної науки. Втрата хоча б однієї з цих ланок призведе до руйнування цілісної системи інформаційного забезпечення не лише практичної охорони здоров'я, а й медичної освіти та науки всієї країни!

Замість того, щоб дати медичним бібліотекам можливість розвиватись, підняти до європейського рівня, воліємо просто від них відмовитись. *“З метою оптимізації використання бюджетних коштів...”* лише за минулий рік мережа медичних бібліотек зменшилась на 40 бібліотек. Справа навіть не в кількості. До цього часу скорочувались ме-

дичні бібліотеки при лікувальних закладах, яким бракує коштів навіть на найнеобхідніше, не кажучи вже на придбання хоча б кількох фахових періодичних видань. Функції бібліотечно-інформаційного забезпечення медичних працівників цих закладів узяли на себе обласні наукові медичні бібліотеки в кожному регіоні. Так, із понад 31 тис. обслужених користувачів Дніпропетровська ОНМБ майже 90 % обслуговує за договорами про інформаційне обслуговування. Вінницька ОНМБ за угодами про співпрацю обслуговувала понад 60 колективних абонентів – медичних закладів області. Серед них: обласні лікарні, госпіталь для інвалідів війни, диспансери, міські медичні заклади, центральні районні лікарні. У бібліотеці повністю комп'ютеризовані основні процеси, щороку бібліотека здійснювала бібліотечно-інформаційне забезпечення понад 12 тисяч спеціалістів медичної галузі області. Опікуючись збереженням історії медицини Вінниччини, бібліотека накопичувала краєзнавчі бази даних "Охорона здоров'я Вінниччини", "Наукові публікації лікарів Вінниччини" та ін. І що? Бібліотека стала не потрібною місцевій владі. Її реорганізують у відділ медичної літератури при обласній універсальній бібліотеці та переселяють в інше приміщення. Чи буде бібліотека медичного коледжу, чи й універсальна обласна наукова бібліотека, так опікуватись медичною галуззю області?

Наказом Рівненської обласної ради "Про припинення комунального закладу Рівненська ОНМБ" ліквідовано одну з кращих медичних бібліотек України – Рівненську ОНМБ, адже як можна назвати приєднання обласної медичної бібліотеки до бібліотеки медичного коледжу? Одним помахом руки прийнято рішення про ліквідацію Херсонської ОНМБ, яка також входить до числа кращих обласних медичних бібліотек України. Припиняє існування у своєму статусі Житомирська ОНМБ. Прийнято рішення утворити з бібліотеки відділ медичної літератури обласної універсальної бібліотеки ім. О. Ольжича.

Як сказав один з обласних керівників, "Проблеми я взагалі у цьому не бачу. Бібліотечний фонд буде збережено. На сьогодні на вашу бібліотеку в рік з обласного бюджету виділяється 1 млн 870 грн: 200 тисяч йде на оплату комунальних послуг, а все інше, більше 1,5 мільйона – на зарплати. Двадцять чоловік – для чого? Для того, щоб туди прийшло два з половиною відвідувачі в місяць?"

А один з депутатів взагалі запропонував "Давайте ці 2 млн грн, які ми маємо зекономити (на бібліотеці), спрямуємо на відцифровку найбільш цінних матеріалів, які є в бібліотеці. І це є більше користі, ніж витратити

їх... Хто на сьогоднішній день ходить у бібліотеку? Всі ресурси є в Інтернеті, а яких немає – їх туди просто потрібно залити” (кінець цитати) (Газета “Житомир-інфо”).

Ось так, “залити інформацію” – і не потрібні більше ніякі бібліотеки, нові технології, інформаційні бази тощо. Хочеться запитати: А хто буде її “заливати”, я вже не кажу про дотримання “Закону України про авторське право і суміжні права” і до якого європейського рівня ми дійдемо з такою психологією?

“...Беда, коль сапоги начнет тачать пирожник...”

І ця біда не обійшла стороною більшість обласних медичних бібліотек України. Лише за 2016–2017 роки до нас звернулись Кіровоградська, Рівненська, Одеська, Херсонська, Волинська, Вінницька, Житомирська обласні наукові медичні бібліотеки, які опинились під загрозою реорганізації. Просто деяким керівникам вистачило здорового глузду не руйнувати не ними створене; іншим, на жаль, гроші були важливішими.

Хочу ще навести цитату “Якщо нинішні депутати забули, що вони лише тимчасові обранці територіальної громади, та будуть ліквідовувати книгозбірні, зовсім не ними започатковані, то гріш їм ціна” (журналіст газети “Волинь-нова” Кость Гарбарчук).

Статтю 15 Закону України “Про бібліотеки і бібліотечну справу” прописано: “доцільність реорганізації та ліквідації бібліотек, що є у державній та комунальній власності, визначається відповідними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування **за погодженням** із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах культури та мистецтв”. Отже, питання реорганізації та ліквідації, в даному випадку медичної бібліотеки такого рівня, повинно погоджуватись також із Міністерством охорони здоров'я України.

Крім того, в Законі України “Про місцеве самоврядування в Україні” у Главі 2 – “**Повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад**”, статтю 32 обумовлено: Повноваження у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, “до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать: **сприяння роботі** творчих спілок, національно-культурних товариств, асоціацій, інших громадських та неприбуткових організацій, які діють у сфері охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, роботи з молоддю”. **Сприяння, а не ліквідація**. А якщо реорганізація, то розумна – із збереженням функцій бібліотеки та інтересів медичної громади області. Слід також

зазначити, що для реорганізації бібліотеки необхідно вмотивувати її доцільність, довести, що в результаті її здійснення буде досягнуто позитивний ефект; зміцниться матеріально-технічна база бібліотеки, покращиться рівень обслуговування.

У Закарпатті обласна наукова медична бібліотека вже кілька років функціонує у складі Закарпатського обласного медико-інформаційного центру. Звичайно, статус інший, але залишились функції, робота з практикуючими лікарями, лікувальними закладами, незмінним залишився і склад користувачів бібліотеки.

Одеську обласну наукову медичну бібліотеку реорганізовано у Відділ бібліотечних ресурсів Комунального неприбуткового підприємства "Центр здоров'я та комунікацій". До цього підприємства, крім бібліотеки, увійшли: КУ "Одеський обласний центр здоров'я" та Одеські курси підвищення кваліфікації молодших медичних і фармацевтичних спеціалістів. В основному зберігся і колектив бібліотеки, її фонди і, сподіваємося, функції.

Якщо вже реорганізація така необхідна, то слід хоча б підійти до цього питання розумно, виважено, зберігаючи інтереси медичної громади, а не знищувати напрацьоване десятиліттями. Але, на жаль, в цьому процесі "власність імушними" керує, як правило, не прагнення покращити інформаційне забезпечення та рівень інформаційного обслуговування медичної громади, а бажання зекономити на малозахищених та неприбуткових організаціях, якими є бібліотеки, або забрати їх приміщення.

Зі свого боку, Національна наукова медична бібліотека України робить усе можливе для збереження мережі медичних бібліотек. Ми постійно звертаємось до голів обласних державних адміністрацій, директорів департаментів охорони здоров'я з офіційними листами про недоцільність ліквідації медичних бібліотек, з проханням не нищити справу кількох поколінь. Що, зекономивши копійки, ми втратимо набагато більше. Заручилися підтримкою Міністерства культури України. Генеральний директор Національної наукової медичної бібліотеки Павленко Р. І. ініціювала звернення до в. о. міністра охорони здоров'я пані Супрун з проханням розібратися в ситуації, не дозволяти огульно нищити надбане попередніми поколіннями, а дати медичним бібліотекам хоча б найменшу можливість розвитку. Тим більше, що за ці роки ними напрацьовано великий потенціал. Із 2004 року діє проект "Система корпоративної каталогізації. Зведений електронний каталог медичної періодики", що значно скорочує витрати бібліотек на передплату фахових видань, а медичні праців-

ники мають можливість користуватись інформаційними ресурсами всієї країни, і не тільки. Крім забезпечення новою медичною інформацією користувачів, медичні бібліотеки збирають та накопичують матеріали з історії розвитку медицини регіону, нинішні досягнення та напрацювання. Національною науковою медичною бібліотекою формується електронна база даних "Медицина України", куди кожна обласна бібліотека подає інформацію діяльності та історію розвитку медицини свого регіону. Розпочато створення відкритого електронного архіву (репозитарію), до якого кожна медична установа чи науковець можуть подавати свої матеріали, монографії і таке інше для довготривалого зберігання тощо. Нарощуються можливості для більш ефективного дистанційного обслуговування користувачів. Знищення хоча б однієї ланки в цій чіткій налагодженій системі мережі медичних бібліотек (обласної медичної бібліотеки) створить величезну невідтвориму втрату цілого пласта медичної інформації регіону. Не кажучи вже про те, що медичні працівники позбудуться можливості долучатись до медичних інформаційних джерел.

Враховуючи все, що діється нині в Україні з медичними бібліотеками, і якщо вже без цього не можна обійтись, можливо, варто було б розробити розумну модель реорганізації та звернутися з колективним листом від обласних медичних бібліотек та асоціації працівників медичних бібліотек до до інстанцій, які зможуть знайти розумне вирішення цієї проблеми?